

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Державного закладу

«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

К.Д.Ушинського

Андрій КРАСНОЖОН

«20» 02 2026 р.

ВИСНОВОК

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» з дисертаційної роботи Жиліної Вікторії Володимирівни на тему «Емоційно-особистісні особливості осіб, що мають різні види та рівні хімічних залежностей» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Витяг

з протоколу №7а розширеного засідання кафедри загальної та диференціальної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» від 20 лютого 2026 року.

Присутні: завідувач кафедри загальної та диференціальної психології, доктор психологічних наук, професор М. Й. Казанжи; доктор психологічних наук, професор О. Я. Чебикін; доктор психологічних наук, професор О. П. Саннікова; доктор психологічних наук, професор М. Л. Дідух; доктор психологічних наук, професор О. В. Вдовіченко; доктор психологічних наук, професор С. В. Ситнік; доктор психологічних наук, професор І. І. Савенкова;

доктор психологічних наук, професор А. В. Массанов; доктор психологічних наук, професор С. М. Симоненко; доктор психологічних наук, професор Л. К. Велитченко; доктор психологічних наук, професор О. Ю. Булгакова; доктор психологічних наук, професор О. І. Санніков; доктор психологічних наук, професор Г. Б. Соколова; кандидат психологічних наук, доцент І. В. Бринза; кандидат психологічних наук, доцент Н. О. Кримова; кандидат психологічних наук, доцент Н. В. Юнг; кандидат психологічних наук, доцент О. А. Оріщенко; кандидат психологічних наук, доцент Ю. Г. Черножук; кандидат психологічних наук, доцент І. А. Василенко; кандидат психологічних наук, доцент Т. Ю. Ульянова; кандидат психологічних наук, доцент І. В. Мельничук; кандидат психологічних наук, доцент І. Д. Поспелова; кандидат психологічних наук, доцент О. Ю. Косьянова; кандидат психологічних наук, доцент І. Г. Головська; кандидат психологічних наук, доцент Т. М. Лазоренко; кандидат психологічних наук, доцент О. М. Грек; кандидат психологічних наук, доцент А. О. Денисенко; кандидат психологічних наук, доцент І. В. Розіна; доктор філософії за спеціальністю 053 Психологія О. О. Керцман; доктор філософії за спеціальністю 053 Психологія Ю. В. Рудоманенко; доктор філософії за спеціальністю 053 Психологія В. В. Абдуллаєва; асистент А. С. Бортов, викладач-стажист Л. І. Корольова, викладач-стажист К. В. Сидоренко, викладач-стажист А. П. Баранова.

Порядок денний: про рекомендацію до захисту дисертації В. В. Жиліної на тему «Емоційно-особистісні особливості осіб, що мають різні види та рівні хімічних залежностей», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія. Тема дисертації затверджена Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського» (протокол №3 від 29.10.2020 року).

Слухали: аспірантку Жиліну Вікторію Володимирівну, яка у своїй доповіді зазначила, що дисертаційне дослідження присвячене вивченню емоційно-особистісних особливостей осіб, які мають різні види та рівні

хімічної залежності. Актуальність теми зумовлена тим, що хімічна залежність є складним біопсихосоціальним феноменом, який поєднує нейробіологічні, психологічні та соціально-екологічні детермінанти, має хронічний рецидивний перебіг, супроводжується труднощами саморегуляції, емоційного усвідомлення, міжособистісної взаємодії та підвищеною вразливістю до стресорів. У зв'язку з цим поглиблене вивчення емоційно-особистісних особливостей хімічно залежних осіб є необхідним як для наукового пояснення перебігу залежності, так і для вдосконалення диференційованої психологічної допомоги.

Мета дослідження – на основі комплексного дослідження емоційно-особистісних особливостей розкрити специфіку їхнього прояву в осіб із різними формами хімічної залежності та розробити науково-методичні рекомендації для використання цих характеристик у системі навчально-професійної підготовки психологів і діяльності практико-реабілітаційних центрів. Для її досягнення визначено такі завдання: по-перше, узагальнити існуючі дані стосовно впливу емоційно-особистісних особливостей на прояв різних залежностей у людей; по-друге, вивчити основні тенденції дослідження різних форм залежності; по-третє, провести комплексне емпіричне дослідження емоційно-особистісних детермінант, що можуть характеризувати різні залежності в людей; по-четверте, підготувати науково-методичні рекомендації з використання емоційно-особистісних характеристик хімічно залежних осіб у системі навчально-професійної підготовки психологів та діяльності практико-реабілітаційних центрів.

Вирішуючи перше завдання, авторкою було здійснено теоретичне узагальнення наукових даних щодо впливу емоційно-особистісних особливостей на прояви поведінки осіб з різними видами хімічної залежності. Для цього було проведено аналіз і систематизацію вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, у яких розглядаються психологічні передумови, механізми підтримання, фактори ризику та можливості профілактики й корекції хімічної залежності. У процесі теоретичного опрацювання увагу було зосереджено на

з'ясуванні ролі емоційної зрілості, емоційного інтелекту, емоційно-особистісних властивостей, особливостей реагування на стрес, імпульсивності, агресивності, емпатії, емоційної лабільності та здатності до самоконтролю в структурі залежної поведінки. На основі проведеного аналізу встановлено, що емоційно-особистісні особливості входять до переліку суттєвих психологічних чинників хімічної залежності, оскільки саме через них зовнішні та внутрішні пускові фактори пов'язуються з формуванням, підтриманням і рецидивуванням залежної поведінки. Це дало змогу обґрунтувати доцільність цілісного розгляду емоційної сфери хімічно залежної особи як системи, в якій поєднуються емоційно-регулятивні, когнітивно-емоційні та емоційно-особистісні складові. У результаті було визначено теоретичні орієнтири дослідження, окреслено коло найбільш значущих емоційно-особистісних характеристик та обґрунтовано необхідність їх комплексного вивчення у осіб з різними видами та рівнями хімічної залежності.

Вирішуючи друге завдання, вивчено основні тенденції дослідження хімічної залежності різних видів у сучасній психологічній науці. З цією метою було проаналізовано теоретичні підходи, у межах яких пояснюються виникнення, перебіг і підтримання хімічної залежності, зокрема нейробіологічний, психодинамічний, когнітивно-поведінковий, соціально-екологічний, системно-сімейний та біопсихосоціальний підходи. Таке зіставлення дозволило показати, що сучасний науковий пошук дедалі більше зміщується від опису зовнішніх поведінкових проявів залежності до розкриття внутрішніх психологічних механізмів, через які хімічна залежність набуває індивідуально своєрідних форм перебігу.

У ході виконання цього завдання було обґрунтовано, що адекватне пояснення хімічної залежності потребує інтеграції емоційного інтелекту, емоційної зрілості та емоційно-особистісних властивостей у єдину концептуальну конструкцію. Тому у побудованій авторкою моделі пізнання емоційно-особистісних особливостей хімічно залежних осіб остання

розглядається як така, що пов'язана з узгодженою або порушеною взаємодією трьох підсистем емоційної сфери - емоційної зрілості, емоційного інтелекту та емоційно-особистісних властивостей. Модель поєднує типологічний блок, який пов'язує вид і рівень залежності з відповідним емоційно-особистісним профілем, блок емоційно-регулятивного ядра, у межах якого розкривається процесуальна логіка ідентифікації, розуміння та регуляції емоцій, а також профілактично-корекційний блок, який забезпечує перехід від установленого профілю до змісту психологічної допомоги. Це сформувало теоретико-концептуальне підґрунтя для подальшого емпіричного дослідження й правила, за якими пояснювалися відмінності між людьми з різними видами та рівнями хімічної залежності.

Третє завдання передбачало проведення комплексного емпіричного дослідження емоційно-особистісних детермінант, які характеризують різні види та рівні хімічної залежності. Для реалізації цього завдання було сформовано вибірку з 283 осіб із діагностованими формами хімічної залежності, які зверталися по допомогу або проходили лікування й реабілітацію в міських закладах охорони здоров'я та центрах психологічної й соціальної підтримки.

До емпіричного блоку увійшли тестування, анкетування та аналіз медичної документації з уточненням виду залежності, особливостей її перебігу та контексту звернення по допомогу. Психодіагностичний інструментарій складався з методики «Діагностика емоційної зрілості особистості» О.Я.Чебикіна, тесту емоційного інтелекту Дж.Майєра, П.Саловея, Д.Карузо, Фрайбурзького діагностичного опитувальника, методики діагностики схильності до різних видів залежності Г.В.Лозової, опитувальника «Схильність до залежності від вживання психоактивних речовин» І.А.Фурманова, а також розробленої автором анкети, спрямованої на вивчення мотивів уживання, очікуваних ефектів, наслідків, звернення по допомогу, соціально-демографічних та контекстних характеристик досліджуваних.

Розподіл досліджуваних на групи здійснювався за видом хімічної залежності, рівнем її вираженості та статтю, причому уналежнення до відповідної підгрупи співвідносилось з клінічними даними. Для статистичного опрацювання результатів застосовано описову статистику, міжгрупові порівняння за критерієм Краскела–Уолліса з подальшим множинним порівнянням, кореляційний аналіз за критерієм Спірмена та факторний аналіз. Це дало змогу встановити статистично значущі відмінності між групами, виявити зв'язки між досліджуваними характеристиками та розкрити їхню інтегрованість у межах побудованої концептуальної моделі.

На основі отриманих даних встановлено, що різні види хімічної залежності пов'язані з різними профілями емоційного функціонування. Зокрема, особи з алкогольною та складною залежностями характеризуються більш вираженими труднощами емоційної саморегуляції, нижчим рівнем емпатійного залучення, посиленням реактивно-агресивних проявів і більшими труднощами керування емоціями. Для людей із седативною залежністю більш типовими виявилися відносно збережені контроль емоцій та емпатія на тлі емоційної стриманості, відстороненості та зниженого зовнішнього прояву емоцій.

Крім того, врахування рівня вираженості залежності дозволило виокремити характерні поєднання ресурсних і вразливих емоційно-особистісних властивостей, які по-різному проявляються при менш виражених і більш інтенсивних формах залежності. У такий спосіб було показано, що психологічна специфіка хімічної залежності визначається поєднанням виду залежності та рівня її вираженості.

Отримані емпіричні результати дали можливість розглядати послідовність ідентифікації, розуміння та регуляції емоцій як важливу внутрішню ланку, через яку емоційне реагування пов'язується з перебігом залежності, вразливістю до зривів і потребою в психологічній допомозі різної інтенсивності. Також результати дозволили конкретизувати психологічні критерії диференціації видів і рівнів залежності за особливостями емоційного

усвідомлення, емоційного контролю, емпатії, агресивності, лабільності, імпульсивності та інших характеристик, що мають значення для психологічної інтерпретації перебігу залежності. У підсумку виконання третього завдання було одержано емпірично верифіковані дані щодо емоційно-особистісних особливостей осіб із різними видами та рівнями хімічної залежності, що створило основу для переходу до практико-орієнтованих узагальнень.

Щодо четвертого завдання, у процесі його вирішення на основі результатів теоретичного аналізу та емпіричного дослідження було підготовлено науково-методичні рекомендації з використання емоційно-особистісних характеристик хімічно залежних осіб у системі навчально-професійної підготовки психологів та діяльності практико-реабілітаційних центрів. Для розв'язання цього завдання побудовано практичний алгоритм психодіагностики й індивідуальної психологічної допомоги особам із різними видами та рівнями хімічної залежності. Алгоритм включає психодіагностичний блок, заснований на використаних у дослідженні методиках, визначення інтенсивності психологічної допомоги відповідно до індивідуального профілю, використання вправ емоційної саморегуляції та сценаріїв дій у типових провокувальних ситуаціях, а також поетапне посилення когнітивних компонентів емоційного інтелекту, соціальних та емпатійних навичок. Окремо передбачено трирівневий контроль змін, що дозволяє оцінювати динаміку психологічного стану та коригувати подальшу роботу з клієнтом.

Поряд із цим розроблено науково-методичні рекомендації та пакет супровідних матеріалів, до якого включено зміст модулів відновлення емоційної регуляції, когнітивного опрацювання емоцій, розвитку емпатії та соціальної взаємодії, індивідуалізовані маршрути психологічного втручання з урахуванням виду й рівня залежності, стандартизовані бланки, журнали оцінювання, щоденники відстеження змін, сценарії дій у ситуаціях ризику та покрокові інструкції, адаптовані до типології клієнта. Дисертантка наголосила, що виконання четвертого завдання забезпечило практичне

спрямування результатів дослідження у сферу психодіагностики, психологічної допомоги, професійної підготовки психологів та методичного супроводу роботи з особами, які мають різні види та рівні хімічної залежності.

Дисертанткою були сформульовані ключові висновки за результатами дослідження та визначено перспективу подальшого наукового пошукування.

Після доповіді здобувача були поставлені запитання.

Доктор психологічних наук, професор Л. К. Велитченко: Скажіть, будь ласка, Вікторіє Володимирівно, у чому полягає пояснювальна цінність запропонованої Вами моделі пізнання емоційно-особистісних особливостей хімічно залежних осіб?

Жиліна В. В.: Дякую за запитання. Пояснювальна цінність запропонованої моделі полягає в тому, що вона дає змогу розглядати хімічну залежність крізь призму взаємодії трьох взаємопов'язаних підсистем емоційної сфери особистості: емоційної зрілості, емоційного інтелекту та емоційно-особистісних властивостей. Така побудова дозволяє не просто описувати окремі характеристики залежних осіб, а виявляти їх внутрішні зв'язки, простежувати процесуальну послідовність ідентифікації, розуміння та регуляції емоцій і на цій основі пояснювати відмінності у перебігу залежності залежно від її виду та рівня вираженості.

Доктор психологічних наук, професор О. І. Санніков: Скажіть, будь ласка, які з отриманих емпіричних результатів, на Вашу думку, виявилися найбільш значущими для диференціації видів і рівнів хімічної залежності?

Жиліна В. В.: Дякую за запитання. Найбільш значущими вважаємо ті результати, які підтвердили психологічну неоднорідність хімічної залежності та дозволили описати її не як уніфікований стан, а як диференційовану систему емоційно-особистісних проявів. Це надало можливість точніше співвіднести вид і рівень залежності з характером емоційного функціонування особистості та, відповідно, обґрунтувати диференційований підхід до психологічної допомоги.

Доктор психологічних наук, професор О. Ю. Булгакова: Поясніть,

яким чином емпірично встановлені емоційно-особистісні профілі були переведені у зміст практичного алгоритму психологічної допомоги?

Жиліна В. В.: Дякую за запитання. Емпірично встановлені профілі стали основою для диференційованої побудови практичного алгоритму психологічної допомоги. Це означає, що зміст допомоги визначався з урахуванням типових труднощів, властивих особам із певним видом та рівнем залежності. Зокрема, при більш виражених труднощах емоційної саморегуляції акцент переносився на відновлення регулятивних можливостей та стабілізацію емоційного реагування; за наявності виражених порушень емпатійного й соціального функціонування посилювався блок розвитку емпатії та міжособистісної взаємодії; у випадках емоційної стриманості й відстороненості більша увага приділялася когнітивному опрацюванню емоцій та розширенню емоційної усвідомленості. Тому можна говорити, що алгоритм безпосередньо спирається на результати емпіричного дослідження і забезпечує адресність психологічної допомоги.

Кандидат психологічних наук, доцент І.Г. Головська: Скажіть, будь ласка, Вікторіє Володимирівно, чи не є передчасним включення до результатів дисертації практичного алгоритму психологічної допомоги та науково-методичних рекомендацій, якщо їхня експериментальна апробація в межах дослідження не здійснювалася?

Жиліна В. В.: Дякую за запитання. На нашу думку таке включення є правомірним, оскільки вони представлені як науково обґрунтований прикладний результат, побудований на основі теоретичного аналізу, концептуальної моделі та емпірично встановлених закономірностей. У дисертації спеціально зазначено, що їх експериментальна апробація не здійснювалася, тому ефективність має розглядатися як гіпотетична і така, що потребує подальшої перевірки. Водночас їх науково-практична цінність полягає в тому, що вони інтегрують результати емпіричного аналізу, методологічні принципи та практичний досвід у цілісну систему, придатну для подальшого впровадження й верифікації.

Доктор філософії за спеціальністю 053 Психологія

Ю. В. Рудоманенко: Скажіть, будь ласка, Вікторіє Володимирівно, як Ви можете обґрунтувати методологічну правомірність визначення об'єкта дослідження як хімічно залежних осіб, якщо в психологічному дослідженні об'єктом зазвичай виступає певна частина психічної реальності?

Жиліна В. В.: Дякую за запитання. У строгому методологічному сенсі психологічне дослідження справді спрямоване на певну частину психічної реальності. У цій роботі формула «хімічно залежні особи» використана як спосіб окреслення емпіричного поля дослідження, тобто тієї групи носіїв, у межах якої вивчалися відповідні психологічні характеристики. Психологічний зміст об'єкта конкретизовано через предмет дослідження — емоційно-особистісні особливості хімічно залежних осіб, види й рівні залежності та засоби її профілактики. Зверніть увагу на те, що саме дослідження зосереджене на емоційно-особистісній сфері цих осіб, а не на них як на соціальній або клінічній категорії самій по собі.

ОБГОВОРЕННЯ

Науковий керівник – доктор психологічних наук, професор Чебикін О. Я.: Шановні колеги! Дисертаційна робота Жиліної Вікторії Володимирівни присвячена актуальній проблемі психології хімічної залежності, а саме вивченню емоційно-особистісних особливостей осіб, що мають різні види та рівні хімічних залежностей. Актуальність теми визначається потребою поглибленого вивчення психологічних чинників перебігу хімічної залежності та необхідністю вдосконалення диференційованої психологічної допомоги таким особам.

У процесі роботи над дисертацією здобувачкою здійснено ґрунтовний аналіз наукових джерел, опрацьовано сучасні теоретичні підходи до пояснення хімічної залежності, побудовано й обґрунтовано концептуальну модель пізнання емоційно-особистісних особливостей хімічно залежних осіб, проведено комплексне емпіричне дослідження та розроблено практичний

алгоритм психодіагностики й психологічної допомоги, а також науково-методичні рекомендації для фахівців.

Робота відзначається логічністю побудови, належним рівнем теоретичного й емпіричного обґрунтування, коректним використанням психодіагностичного інструментарію та статистичних процедур.

Отримані результати пройшли апробацію на науково-практичних конференціях і відображені у публікаціях за темою дисертації.

Під час навчання в аспірантурі Вікторія Володимирівна Жиліна зарекомендувала себе як самостійна, відповідальна й сумлінна дослідниця, здатна до наукового пошуку, теоретичного узагальнення та коректної інтерпретації емпіричних результатів.

Вважаю, що дисертаційна робота є завершеним самостійним науковим дослідженням, відповідає чинним вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія та може бути рекомендована до захисту.

Рецензент, доктор психологічних наук, професор Массанов А. В.:
Дисертаційна робота Жиліної Вікторії Володимирівни присвячена актуальній і соціально значущій проблемі сучасної психології – вивченню емоційно-особистісних особливостей осіб, що мають різні види та рівні хімічної залежності. Актуальність теми визначається зростанням поширеності залежної поведінки, потребою поглибленого психологічного аналізу її перебігу та необхідністю вдосконалення диференційованої психологічної допомоги таким особам.

У роботі здійснено ґрунтовне теоретико-методологічне опрацювання проблеми, проаналізовано сучасні підходи до пояснення хімічної залежності, побудовано концептуальну модель пізнання емоційно-особистісних особливостей хімічно залежних осіб, проведено комплексне емпіричне дослідження та розроблено практичний алгоритм психодіагностики й психологічної допомоги, а також науково-методичні рекомендації для фахівців.

Позитивно слід відзначити спрямованість дослідження на виявлення специфічних емоційно-особистісних профілів осіб із різними видами та рівнями хімічної залежності, а також на поєднання теоретичного, емпіричного й прикладного рівнів аналізу.

Достовірність наукових результатів забезпечується адекватністю обраних методів, використанням валідного діагностичного інструментарію, репрезентативністю вибірки та логічною узгодженістю висновків із поставленими завданнями дослідження.

Практичне значення роботи полягає у розробленні алгоритму психодіагностики й індивідуальної психологічної допомоги особам із різними видами та рівнями хімічної залежності та у підготовці науково-методичних рекомендацій для практичних психологів і фахівців профільних установ.

Разом із тим, дисертація не позбавлена окремих недоліків. Зокрема:

1. У вступі обґрунтування актуальності дослідження місцями переважане розлогим описом теоретичних напрямів і значними переліками прізвищ науковців, що дещо послаблює цілісність і концентрованість викладу.

2. У теоретичному розділі подано значний обсяг матеріалу щодо наукових підходів до пояснення хімічної залежності, однак у деяких місцях хотілося б бачити більш виразне їх критичне зіставлення з чіткішим визначенням того, які саме аспекти проблеми кожен із підходів пояснює більш продуктивно.

3. У тексті дисертації наявний досить великий обсяг нейробіологічного матеріалу, який, безперечно, розширює загальний контекст проблеми, проте не завжди безпосередньо співвідноситься з психологічною спеціальністю роботи та її власним емпіричним змістом.

Висловлені зауваження мають переважно дискусійний і редакційний характер та не знижують загальної наукової і практичної цінності дисертації. Загалом дисертаційна робота Жилиної Вікторії Володимирівни є самостійним завершеним науковим дослідженням, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія та може

бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент, доктор психологічних наук, професор Симоненко С. М.:
Представлена дисертаційна робота справляє враження цілісного й продуманого дослідження, у якому авторка намагається поєднати теоретико-методологічний, емпіричний і прикладний рівні аналізу проблеми хімічної залежності.

Сильною стороною роботи є те, що вона не обмежується описом окремих проявів залежності, а прагне виявити їх психологічну впорядкованість через емоційно-особистісні характеристики досліджуваних.

У цьому контексті заслуговує на увагу побудова концептуальної моделі пізнання емоційно-особистісних особливостей хімічно залежних осіб, яка пов'язує теоретичні уявлення про емоційне функціонування особистості з подальшою процедурою емпіричного профілювання груп.

Позитивно оцінюю і те, що авторка не зупиняється на загальному описі вибірки, а здійснює її розподіл за видами, рівнями залежності та статтю, що дало можливість перейти до більш диференційованого аналізу.

Цінним є також прагнення пов'язати результати статистичного аналізу з практичними висновками, зокрема з побудовою алгоритму психологічної допомоги та науково-методичних рекомендацій.

Разом із тим, вважаю за доцільне висловити два зауваження:

По-перше, у роботі практичні рекомендації та алгоритм психологічної допомоги загалом логічно впливають із проведеного дослідження, однак зв'язок між окремими емпірично виявленими профілями та відповідними напрямками психологічної допомоги в тексті дисертації подекуди міг би бути показаний ще більш розгорнуто й послідовно.

По-друге, у роботі представлено значний за обсягом і змістом матеріал, що засвідчує серйозну дослідницьку опрацьованість проблеми. Водночас окремі фрагменти тексту могли б виграти від більшої термінологічної уніфікації, зокрема в тих місцях, де йдеться про співвідношення понять емоційної зрілості, емоційного інтелекту та емоційно-особистісних

властивостей у межах авторської моделі.

Проте ці зауваження не змінюють загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Жиліної Вікторії Володимирівни, розгляд якого дозволяє відзначити його самостійність, наявність наукової новизни і практичної значущості. Всі вимоги до виконання дисертаційних робіт повністю дотримано, що дає підстави рекомендувати її до захисту в разовій спеціалізованій раді на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія.

Рецензент, Кандидат психологічних наук, доцент Косьянова О. Ю.:

Дисертаційна робота Жиліної Вікторії Володимирівни присвячена актуальній проблемі сучасної психології, яка має теоретичне і прикладне значення. Позитивно оцінюю те, що авторка вибудувала дослідження послідовно: від теоретико-методологічного аналізу проблеми до побудови концептуальної моделі, і далі до емпіричної перевірки та формулювання практичних рішень. Така логіка роботи є сильною стороною дисертації, оскільки забезпечує внутрішню узгодженість між її теоретичною, емпіричною та прикладною частинами.

У роботі використано адекватний комплекс психодіагностичних методів, спеціалізовані опитувальники, авторську анкету, аналіз медичної документації та сучасні статистичні процедури, зокрема описову статистику, міжгрупові порівняння, кореляційний і факторний аналіз.

Окремо слід відзначити, що статистичне опрацювання не обмежилось простим констатуванням відмінностей, а було підпорядковане загальній дослідницькій логіці та дозволило перейти до змістової інтерпретації результатів.

До переваг роботи відношу також те, що авторка розглядає хімічну залежність не як психологічно однорідне явище, а проводить диференціацію за видом і рівнем залежності, що підвищує аналітичну цінність одержаних результатів. Така побудова дослідження дозволила виявити статистично значущі відмінності між групами за низкою емоційно-особистісних

характеристик і надати їм психологічного змісту в межах запропонованої моделі.

Важливо, що статистичний аналіз у роботі не є самодостатнім, а використовується як інструмент для виявлення психологічних закономірностей і подальшого переходу до практичних узагальнень.

Разом із тим, робота не позбавлена, на нашу думку, й окремих огріхів та дискусійних положень:

1. Місцями у роботі використовуються формулювання з причинно-наслідковим змістом, зокрема на кшталт «зумовлює», «визначає», «призводить до», тоді як емпірична частина ґрунтується переважно на кореляційних і порівняльних процедурах. У таких випадках доцільнішим було б більш послідовне розмежування встановлених зв'язків і причинних пояснень.

2. Опис статистичних процедур загалом є достатнім, однак в окремих місцях хотілося б бачити ще виразніше методичне пояснення переходу від кількісних результатів до психологічної інтерпретації, особливо тоді, коли йдеться про співвіднесення групових профілів із подальшими практичними рішеннями.

3. Практичний алгоритм і рекомендації є змістовно цікавими та логічно пов'язаними з результатами дослідження, однак їх статус у роботі доцільно чітко сприймати саме як науково обґрунтовану прикладну розробку, що потребує подальшої окремої перевірки ефективності.

Зазначені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки дисертації. Дисертаційна робота Жилиної Вікторії Володимирівни є самостійним завершеним науковим дослідженням, має теоретичне та практичне значення, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Кандидат психологічних наук, доцент І. Д. Поспелова:
Дисертаційна робота Жилиної Вікторії Володимирівни справляє позитивне враження як цілісне дослідження, присвячене актуальній проблемі сучасної

психології. Авторка порушує складне й соціально значуще питання, пов'язане з емоційно-особистісними особливостями осіб із різними видами та рівнями хімічної залежності, та намагається розкрити його і в теоретичному, і в емпіричному, і в прикладному аспектах. Приємне враження складає прагнення авторки поєднати результати психодіагностичного вивчення з практичними висновками, орієнтованими на психологічну допомогу. Загалом робота виконана на належному науковому рівні, має теоретичне і практичне значення та заслуговує на позитивну оцінку.

Доктор психологічних наук, професор О. В. Вдовіченко: На мій погляд, цінність цієї роботи полягає в тому, що авторка намагається відійти від спрощеного уявлення про хімічну залежність як про психологічно однорідний стан. У дослідженні переконливо показано, що за зовні подібними формами залежної поведінки можуть стояти різні емоційно-особистісні сполучення. Це важливо, тому що така постановка питання переводить проблему з площини узагальнених характеристик у площину психологічної диференціації. Саме в цьому я бачу одну з найсильніших сторін дисертації.

Доктор психологічних наук, професор Г. Б. Соколова: Ця робота цікава насамперед тим, що вона ставить методологічно непросте питання: яким чином у психології залежності можна поєднати типологічний підхід із вивченням внутрішніх механізмів емоційного реагування. Авторка фактично пропонує спосіб такого поєднання, коли залежність розглядається не просто як клінічно окреслений стан, а як психологічно структурований варіант емоційно-особистісного функціонування. Це, безумовно, дискусійна, але продуктивна позиція, бо вона відкриває простір для подальшої методологічної розробки проблеми.

Кандидат психологічних наук, доцент І. В. Бринза: Мені імponує, що в роботі простежується спроба побачити за емпіричними показниками не просто статистичні відмінності між групами, а різні способи організації

особистісного досвіду. У цьому сенсі дисертація має певний інтерес, оскільки дозволяє поставити питання про те, як змінюється переживання себе, інших і власних емоцій в умовах залежності. Я вважаю, що саме така перспектива надає роботі глибини.

Доктор психологічних наук, професор І. І. Савенкова: На мою думку, сильна сторона дисертації полягає в тому, що вона не замикається в межах діагностичного опису. Авторка намагається перевести результати в площину професійного використання, і це свідчить про прикладну зрілість дослідження. Особливо важливо, що практичний сенс роботи пов'язується не з універсальними рецептами допомоги, а з ідеєю її диференціації. Такий підхід є значущим для сучасної психологічної практики, де дедалі більшої ваги набуває саме адресність психологічного впливу.

Ухвалили: На підставі обговорення дисертаційного дослідження Жиліної Вікторії Володимирівни на тему: «Емоційно-особистісні особливості осіб, що мають різні види та рівні хімічних залежностей» кафедрою загальної та диференціальної психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» затвердити

ВИСНОВОК:

Дисертаційна робота Жиліної В.В. на тему «Емоційно-особистісні особливості осіб, що мають різні види та рівні хімічних залежностей» є самостійним завершеним теоретико-емпіричним дослідженням.

Актуальність роботи зумовлена тим, що хімічна залежність має хронічний рецидивний перебіг, пов'язаний із формуванням стійких поведінкових сценаріїв, звуженням репертуару адаптивного реагування, високою вразливістю до стресорів, дефіцитами саморегуляції та порушеннями міжособистісного функціонування. У практиці психологічної допомоги це виявляється в недостатньо точній диференціації напрямів корекційної роботи, перенесенні акценту на загальні рекомендації без урахування профілю емоційного функціонування, а також у нерівномірній

ефективності допомоги в різних групах залежних осіб. Водночас поширеність різних форм уживання психоактивних речовин і змішаних форм залежності зумовлює потребу у підході, який дає змогу виокремити ресурси й вразливості емоційної сфери та співвіднести їх із видом і рівнем залежності.

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри теорії та методики практичної психології «Емоційні та особистісні детермінанти розвитку людини в різних соціально-психологічних умовах її життєдіяльності» (державний реєстраційний номер 0123U100157).

Здобувачем вивчено хімічну залежність як хронічний рецидивний розлад з багаторівневою детермінацією, у межах якого нейробіологічні порушення систем підкріплення, стресу та контролю поєднуються з дефіцитом емоційної регуляції, емпатії та переробки емоцій, що формує ризику та ресурси відновлення.

Наукова новизна одержаних результатів:

- *вперше* побудовано концептуальну модель пізнання емоційно-особистісних особливостей хімічно залежних осіб, у якій залежність розглянуто як результат взаємодії емоційної зрілості, емоційного інтелекту та емоційно-особистісних властивостей. Вона поєднує типологічний опис особливостей осіб з різними видами та рівнями залежності, пояснення процесуальної послідовності ідентифікації, розуміння та регуляції емоцій і слугує підґрунтям для диференційованої психологічної допомоги;

- *виявлено* емоційно-особистісні особливості осіб з різними видами хімічної залежності: для осіб з алкогольним та складним видами характерні труднощі емоційної саморегуляції, зниження емпатії та підвищена реактивна агресивність, седативний вид залежності пов'язаний з відносно збереженою емпатією, емоційною стриманістю та відстороненістю;

- *уточнено* зміст хімічної залежності в межах біопсихосоціального підходу, зокрема роль емоційно-особистісних чинників як ланки, що опосередковує зв'язок між стресорами, афективними станами та поведінковими епізодами вживання, і на цій основі окреслено психологічні

критерії диференціації видів і рівнів залежності;

- *набули подальшого розвитку* уявлення про структурно-процесуальну організацію емоційної сфери в контексті хімічної залежності, оскільки послідовність ідентифікації, розуміння та регуляції емоцій розкрито як внутрішню ланку, через яку емоційне реагування пов'язується з ризиком зривів, перебігом залежності та визначенням інтенсивності психологічної допомоги.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні алгоритму психодіагностики й індивідуальної психологічної допомоги особам із різними видами та рівнями хімічної залежності, а також у підготовці науково-методичних рекомендацій двох напрямів: щодо диференційованого використання емоційно-особистісних характеристик хімічно залежних осіб у діяльності практичних психологів і фахівців профільних реабілітаційних центрів та щодо впровадження отриманих результатів у навчально-професійну підготовку майбутніх психологів і програми підвищення кваліфікації фахівців допоміжних професій.

Результати теоретичної та прикладної частин дослідження можуть бути використані у професійній підготовці майбутніх психологів під час викладання таких дисциплін, як клінічна психологія, адиктивна психологія, психодіагностика, психологічне консультування, психокорекція та психологія здоров'я, а також у програмах підвищення кваліфікації фахівців допоміжних професій.

Надійність та вірогідність результатів забезпечені методологічним обґрунтуванням вихідних теоретичних положень, використанням взаємодоповнювальних теоретичних та емпіричних методів, адекватних меті й завданням дослідження, застосуванням валідних і надійних психодіагностичних методик, репрезентативністю вибірки досліджуваних, дотриманням науково обґрунтованих процедур збору, обробки, інтерпретації та статистичної перевірки даних. Дослідження спирається на цілісне поєднання теоретичного аналізу й емпіричного вивчення емоційно-

особистісних особливостей хімічно залежних осіб, а сформульовані висновки узгоджуються із сучасними науковими уявленнями про психологічні механізми хімічної залежності та можливості диференційованої психологічної допомоги.

Відомості про повноту надрукованих результатів автора:

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Zhylin M., Mendelo V., Karpenko Y., Samara O., Kampi Y. Mental and behavioural disorders as a result of using alcohol and psychoactive substances. *Revista de cercetare si interventie sociala*. 2023. №81. P.117–128. DOI: <https://doi.org/10.33788/rcis.81.7>.
2. Smokova L., Zhylin M., Mendelo V., Kyrylishyna M., Danilova O. Socio-psychological factors in the development of emotional intelligence of drug addicts. *International journal of statistics in medical research*. 2023. Vol. 12. P.33-42. DOI: <https://doi.org/10.6000/1929-6029.2023.12.05>.
3. Zhylin M., Mendelo V., Cherusheva G., Romanova I., Borysenko K. Analysis of the role of emotional intelligence in the formation of identity in different European cultures. *Amazonia investiga*. 2023. Vol. 12. №62. P.319-326. DOI: <https://doi.org/10.34069/ai/2023.62.02.32>.
4. Zhylin M., Mendelo V., Makarenko S., Samara O., Ishchenko Y. Peculiarities of the impact of psychotropic substances on the development of emotional intelligence of drug addicts. *Universal journal of public health*. 2023. Vol. 11, No. 5. P. 593–602. DOI: <https://doi.org/10.13189/ujph.2023.110507>.
5. Zhylin M., Smokova L., Mendelo V., Koval H., Zelenko O. The impact of emotional intelligence on the psycholinguistic peculiarities of speech. *Multidisciplinary science journal*. 2023. Vol. 6. №5. Art. 2024061. DOI: <https://doi.org/10.31893/multiscience.2024061>.
6. Zhylin M., Malysh V., Mendelo V., Potapiuk L., Halahan V. The impact of emotional intelligence on coping strategies for psychological trauma. *Environment and social psychology*. 2024. Vol. 9. №7. Art. 6145. DOI:

<https://doi.org/10.59429/esp.v9i7.6145>

7. Zhylin M., Mendelo V., Chumaieva Y., Kernas A., Zaporozhtsev Y. Analysis of contemporary methods of integrating emotional intelligence into artificial intelligence systems: advantages, disadvantages, and perspectives. *Journal of theoretical and applied information technology*. 2024. Vol. 102. №7. P. 2842-2853. URL: <https://www.jatit.org/volumes/Vol102No7/7Vol102No7.pdf>

8. Samara O., Zhylin M., Mendelo V., Akopian A., Bakuridze N. The role of emotional intelligence in the diagnosis and psychotherapy of mental disorders: an analysis of practical approaches. *Georgian medical news*. 2024. №3 (348). P. 47-53. URL: https://www.geomednews.com/Articles/2024/3_2024/47-53.pdf.

9. Zhylin M., Mendelo V., Kyrylishyna M., Kazachuk O., Tolmachov O. Enhancing mental health through strategies for the development of emotional intelligence. *South eastern european journal of public health*. 2024. Vol. XXIII. №1. P.327-340. DOI: <https://doi.org/10.70135/seejph.vi.710>

10. Zhylin M., Mendelo V., Varnava U., Savinok A., Bazylenko K. The relationship between addiction and emotional intelligence in the ukrainian socio-cultural context: challenges of emigration. *Salud, ciencia y tecnología – serie de conferencias*. 2024. Vol. 3. Art. 756. DOI: <https://doi.org/10.56294/sctconf2024.756>.

11. Zhylin M., Mendelo V., Tolmachov O., Ryhel O., Yudenko O. Innovative rehabilitation strategies for chemical dependency: integrating biochemical insights and psychosocial approaches. *Journal of angiotherapy*. 2024. Vol. 8. №7. P. 1-16. DOI: <https://doi.org/10.25163/angiotherapy.879818>

12. Zhylin M., Mendelo V., Hrytsuk O., Kononenko T., Shamalo S. Correlation between students' emotional intelligence and emotional dependency. *Revista eduweb*. 2024. Vol. 18. №3. P.193-203. DOI: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2024.18.03.15>

13. Zhylin M., Mendelo V., Bondarevych S., Kokorina Y., Tatianchikov A. Genetic basis of emotional regulation: integrative analysis of behavioral and neurobiological data. *OBM Neurobiology*. 2024. Vol. 8. №4. Art. 256. DOI:

<https://doi.org/10.21926/obm.neurobiol.2404256>.

14. Mendelo V., Zhylin M., Koliadenk N., Ihnatovych O., Maksymets S. Importance of developing emotional intelligence in preventing addiction syndrome. *Archives of psychiatry research*. 2024. Vol. 60. №3. P.227–238. DOI: <https://doi.org/10.20471/may.2024.60.03.05>.

Наукові публікації, що засвідчують апробацію матеріалів:

15. Мендело В. В. Соціальний конфлікт в інформаційному суспільстві. *Актуальні питання психології у сучасному інноваційному просторі*: зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф. (Одеса, 15–16 трав. 2020 р.). Одеса: ОНМУ, 2020. С. 220–222.

16. Mendelo V. The phenomenon of loneliness during adolescence. *Problems and perspectives of modern science and practice* : materials of the International scientific-practical conference (January 30-31, 2020). Graz: SH SCW “NEW ROUTE”, 2020. P.256-261.

17. Мендело В. В. Феномен розвитку дітей в сім'ях зі співзалежністю. *Problems and perspectives of modern science and practice*: materials of the International scientific-practical conference (January 30-31, 2020). Graz: SH SCW “NEW ROUTE”, 2020. С.261–265.

18. Мендело В. В. Role of emotional intelligence development in children. Психосоціальний розвиток дитини в сучасній сім'ї: зб. доповідей Міжнародної наукової конференції (30 жовт. 2020 р.). Велико-Тирново: ПИК, 2020. С.69-74.

19. Мендело В. В. Феномен нецензурної лексики як розвиток духовної кризи сучасної молоді. *International scientific conference «The role of psychology and pedagogy in the spiritual development of modern society»*: conference proceedings, July 30-31, 2022. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2022. P.21–23.

20. Жиліна В.В., Кочегурова Д.В. Особливості емоційної сфери у хімічно залежних осіб. *Актуальні питання психології у сучасному інноваційному просторі* : зб. матеріалів VI Міжнародної наук.-практ. конф., м. Одеса, ОНМУ, 23-24 трав. 2025 р. Одеса: Видавництво «Друк Південь», 2025. С. 312–314. URL: https://onmu.org.ua/images/university/news/Conf_PSY_05_2025.pdf.

Апробація результатів дисертації. Матеріали дисертаційної роботи доповідались та обговорювались на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Актуальні питання психології у сучасному інноваційному просторі» (Одеса, 2020), «Problems and perspectives of modern science and practice» (Грац, 2020), «Психосоціальний розвиток дитини в сучасній сім'ї» (Велико-Тирново, 2020), «The role of psychology and pedagogy in the spiritual development of modern society» (Riga, 2022), «Актуальні проблеми практичної психології» (Одеса, 2025).

Дисертаційна робота Жиліної Вікторії Володимирівни на тему «Емоційно-особистісні особливості осіб, що мають різні види та рівні хімічних залежностей» відповідає чинним вимогам до дисертацій та може бути рекомендована до захисту на здобуття її автором наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія.

Результати голосування:

Результати проведеного голосування щодо рішення рекомендувати роботу Жиліної Вікторії Володимирівни на тему «Емоційно-особистісні особливості осіб, що мають різні види та рівні хімічних залежностей» до подачі в спеціалізовану вчену раду з захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія: «за» – 35, «проти» – немає, «утримався» – немає. Рішення прийнято одностайно.

Рецензенти:

Доктор психологічних наук, професор

Світлана СИМОНЕНКО

Доктор психологічних наук, професор

Анатолій МАССАНОВ

Кандидат психологічних наук, доцент

Олена КОСЬЯНОВА

Головуючий на засіданні:

Доктор психологічних наук, професор

Марія КАЗАНЖИ